

Lausunto

12.5.2026

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo.stm@gov.fi

Oikeusministeriön lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain muuttamisesta (uhka-arvio)

Yleistä

Sosiaali- ja terveysministeriö on 30.3.2026 pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalla tai sen tehtäviä suorittavalla henkilöllä olisi jatkossa velvollisuus ilmoittaa salassapitovelvollisuuden estämättä poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia tai uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö on tehtävässään saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua vakavan väkivaltarikoksen kohteeksi. Velvollisuus olisi sidottu sellaisiin rikoslain 21 luvussa säädettyihin henkeen ja terveyteen kohdistuneisiin rikoksiin, joista rikoslaisissa säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Lisäksi esityksessä ehdotetaan eräitä muita poliisin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan välisiä salassa pidettävien tietojen luovuttamiseen liittyviä säännöksiä.

Esityksen tavoitteena on lisätä viranomaisten mahdollisuuksia ennalta ehkäistä ja estää vakavia väkivaltarikoksia sekä vahvistaa poikkihallinnollista yhteistyötä. Lisäksi esityksen tavoitteena on turvata, etteivät sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöihin kohdistuneet rikosepäilyt jäisi ilmoittamatta poliisille sen vuoksi, että epäillyn rikoksen kohteeksi joutunut henkilö ei itse voisi, haluaisi tai uskaltaisi tehdä asiasta ilmoitusta. Tavoite on parantaa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden työturvallisuutta ja oikeusturvaa sekä vähentää heihin kohdistuneiden rikosepäilyjen jäämistä piilorikollisuudeksi.

Postiosoite Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite Besöksadress

Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin Telefon

02951 50320
Internat.
+358 2951 50320

Faksi Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet E-post, internet

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Oikeusministeriö toteaa, että esitys on merkityksellinen perusoikeuksien, erityisesti yksityiselämän ja henkilötietojen suojan (PL 10 §) sekä henkilökohtaisen turvallisuuden (PL 7 §) kannalta. Oikeusministeriö on tarkastellut esitysluonnosta pykäläkohtaisesti. Lisäksi ministeriö on tarkastellut esitystä tietosuoja-asetuksen kansallisen liikkumavaran ja rikosoikeuteen liittyvien näkökohtien kannalta.

Oikeusministeriö esittää lausuntonaan seuraavaa.

Asiakasta koskevan tiedon ilmoittaminen ja luovuttaminen poliisille uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten (62 §)

Voimassa olevan pykälän otsikkoa ehdotetaan pykälään ehdotettujen muutosten vuoksi muutettavaksi. Pykälien otsikoiden tulee olla lyhyitä ja ytimekkäitä (Lainkirjoittajan opas 14.2.3). Oikeusministeriö toteaa, että otsikossa ei ole tarpeen käyttää tiedon ilmoittamisen ja luovuttamisen käsitteitä rinnakkain, vaan tiedon luovuttaminen pitää sisällään myös ilmoittamisen. Ministeriö katsoo, että pykälän otsikkoa on syytä lyhentää poistamalla siitä sanat *”ilmoittaminen ja”*.

Ehdotetun 2 momentin mukaan palvelunantajalla tai sen tehtäviä suorittavalla henkilöllä on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö sosiaalihuoltolain tai terveydenhuoltolain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua sellaisen rikoslain (39/1889) 21 luvussa rangaistavaksi säädetyn teon kohteeksi, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Ehdotetulla momentilla toteutettaisiin hallitusohjelmakirjausta, jonka mukaan sektorilainsäädäntöä päivitetään siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisia veloitetaan antamaan poliisille ainakin henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten muutoin salassa pidettävät välttämättömät tiedot.

Ehdotetun momentin oikeasuhtaisuutta, hyväksyttävyyttä, täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta on perusoikeuksien rajoitusedellytysten valossa pyritty löytämään rajaamalla salassa pidettävien tietojen ilmoitusvelvollisuus ensinnäkin tilanteisiin, jotka koskevat rikoslain 21 luvussa rangaistavaksi säädettyjä tekoja ja joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilla ei välttämättä ole osaamista arvioida tekojen vakavuusastetta, minkä vuoksi soveltamista olisi tuettava ohjeistuksella ja koulutuksella. Perustuslakivaliokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (ks. esim. PeVL 38/2016 vp, s. 3). Arkaluonteisten tietojen käsittelyn on oltava välttämätöntä ja sääntelyn täsmällistä ja tarkkarajaista (ks. esim. PeVL 3/2024 vp). Lisäksi perustuslakivaliokunta on toistuvasti edellyttänyt, että sääntelyn kohderyhmän tulee kyetä ilman vaikeuksia soveltamaan säännöksiä (ks. esim. PeVL 60/2014 vp, s. 3/I).

Oikeusministeriö toteaa, että sääntely kattaisi 14 eri rikosta, joihin liittyvästä epäilystä palvelunantaja tai sen tehtäviä suorittava henkilö olisi velvollinen ilmoittamaan poliisille. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan ehdotetun 2 momentin rajausta voidaan kysymykseen tulevien rikosten osalta pitää onnistuneena: se on riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen, jotta

sääntelyn kohderyhmä kykenee soveltamaan sitä asianmukaisesti edellyttäen, että ennen lain voimaantuloa huolehditaan riittävästä koulutuksesta ja ohjeistuksesta.

Ehdotetun 2 momentin oikeasuhtaisuutta ja hyväksyttävyyttä arvioidaan esityksen suhde perustuslakiin ja sääätämisyjärjestys -jaksossa (kohta 11.4, jäljempänä sääätämisyjärjestysperustelut) varsin suppeasti. Lainsäätäjän tulee pystyä varmistumaan ehdotetun momentin perustuslainmukaisuudesta. Oikeusministeriö toteaa, että esityksen jatkovalmistelussa sääätämisyjärjestysperusteluja tulee täydentää arvioimalla laajemmin 2 momentin hyväksyttävyyttä ja oikeasuhtaisuutta perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten näkökulmasta. Perustuslain 10 §:n näkökulmasta on arvioitava erityisesti kahden vuoden vankeusrangaistukseen sidotun luovutusvelvollisuuden oikeasuhtaisuutta suhteessa sosiaali- ja terveydenhuollon arkaluonteisten tietojen luovuttamiseen sekä niihin yksityiselämän suojaan liittyviin painaviin intresseihin, joita ovat muun muassa hoito- ja asiakassuhteen luottamuksellisuus ja luottamus palvelujärjestelmään. Lisäksi ministeriö katsoo, että arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös perustuslain 19 §:n 3 momentti, jossa turvataan jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Tämän perusoikeuden näkökulmasta on varmistuttava siitä, ettei ehdotettu sääntely johda siihen, että ihmiset aiempaa useammin jättäisivät hakeutumatta hoitoon. Esimerkkinä mainittakoon väkivaltaiseen käytökseen apua tarvitsevat henkilöt, joiden hoitoon hakeutumiseen saattaisi vaikuttaa se, että ilmoitusvelvollisuus poliisille väkivallan uhasta asetetaan liian matalalle.

Ehdotetun 3 momentin mukaan palvelunantajan vastaavalla johtajalla on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä luovuttaa päälystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot maksutta. Momentin säännöskohtaisten perustelujen mukaan toisin kuin ehdotetussa 1 ja 2 momentissa säädettäisiin ilmoittavasta tahosta (palvelunantaja tai sen tehtäviä suorittava henkilö), ei tietopyyntöä tulisi osoittaa yksittäiselle terveydenhuollon tai sosiaalihuollon työntekijälle. Rajaus vähentäisi yksittäisten ammattihenkilöiden koulutustarvetta muuttuneesta sääntelystä. Mikäli tietopyyntö kuitenkin ohjautuisi sosiaali- tai terveydenhuollossa yksittäiselle toimijalle, olisi se siirrettävä palvelun antajan vastaavalle johtajalle, jonka vastuulla asia ehdotuksen mukaisesti olisi.

Oikeusministeriö toteaa, että ehdotetun momentin sääntely pitää sisällään poliisin oikeuden saada salassa pidettäviä tietoja (ns. tiedonsaantioikeus) pyynnöstä palvelunantajalta, joka on määritelty asiakastietolaissa. Momentin sanamuoto ei vastaa vakiintunutta tapaa, jolla tiedonsaantioikeudet on lainsäädännössä tyypillisesti muotoiltu. Sen alkuosasta saa pikemminkin sen vaikutelman, että palvelunantajalle säädettäisiin oma-aloitteinen velvollisuus luovuttaa tietoja, vaikka tarkoituksena on säätää tiedonsaantioikeudesta, joka velvoittaa palvelunantajan luovuttamaan pyydetyt tiedot, jos luovuttamisen edellytykset täyttyvät. Oikeusministeriö katsoo, että momenttia on esityksen jatkovalmistelussa muutettava siten, että lakitekstistä käy selvästi ilmi, että kyse on poliisin tiedonsaantioikeudesta. Se voisi kuulua esimerkiksi seuraavasti: poliisilla on salassapitosäännösten estämättä päälystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada palvelunantajalta henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot maksutta. Tietojen luovuttamisesta poliisille päättää palvelunantajan vastaava johtaja.

Ehdotetun 3 momentin osalta oikeusministeriö viittaa parhaillaan eduskuntakäsittelyssä olevaan hallituksen esitykseen (HE 182/2025 vp). Esityksessä ehdotetaan poliisille osin vastaavanlaista tiedonsaantioikeutta palvelunantajalta (1. lakiehdotus 5 §) kuin nyt kaavailussa 3 momentissa. Oikeusministeriö toteaa, että jatkovalmistelussa on seurattava kyseisen hallituksen esityksen

eduskuntakäsittelyä ja varmistuttava, ettei lakeihin säädetä päällekkäisiä tiedonsaantioikeuksia, mikä voisi aiheuttaa tulkintaongelmia.

Lisäksi oikeusministeriö toteaa, että se on edellä mainitusta hallituksen esityksestä lausueessaan kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, että tiedonsaantioikeus on vahvasti sidottu sellaisiin tarkoituksiin, joista poliisin on vaikea olla etukäteen tietoinen. Sama koskee nyt ehdotettua 3 momenttia. Esityksen perusteluista ei käy ilmi, miten poliisi voisi olla tietoinen palvelunantajan toimitiloissa käynnissä olevasta uhkaavasta tilanteesta tai uhkaavan teon estämisen tarpeesta. Säännöksen käyttöala jää perustelujen valossa epäselväksi. Esityksen jatkovalmistelussa on syytä arvioida esimerkein ehdotetun momentin käyttöalaa ja tilanteita, missä sitä on tarkoitettu sovellettavaksi. Lisäksi ehdotetun momentin suhdetta on arvioitava pykälän 1 ja 2 momentteihin, joissa säädettäisiin oma-aloitteisesta ilmoitusoikeudesta ja ilmoitusvelvollisuudesta. Tällaisen arvioinnin jälkeen on mahdollista varmistua siitä, että poliisille kaavailtu tiedonsaantioikeus, joka rajoittaisi mm. potilaiden yksityiselämän suojaa, on perusoikeuksien rajoitusedellytysten valossa välttämätön hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi.

Palvelunantajan oikeus ilmoittaa työntekijään kohdistuneesta rikosepäilystä (62 a §)

Lakiehdotuksen 62 a §:n mukaan palvelunantajalla on oikeus salassapitosäännösten estämättä työntekijänsä pyynnöstä ilmoittaa poliisille välttämättömät tiedot kyseiseen työntekijään kohdistuneesta rikosepäilystä, jos teon on syytä epäillä kohdistuneen henkilöön hänen sosiaalihuoltolain tai terveydenhuoltolain mukaisten työtehtäviensä vuoksi. Säännöskohtaisten perustelujen mukaan teon voi olla syytä epäillä liittyvän henkilön työtehtäviin esimerkiksi silloin, jos epäilty tekijä olisi tai olisi ollut sen, johon epäilty rikos on kohdistunut, asiakas tai potilas taikka näiden läheinen, eivätkä henkilöt olisi toistensa kanssa tekemisissä muissa yhteyksissä. Ehdotuksen taustalla on eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen (AOA) ratkaisu (dnro, EOAK/2910/2023), jossa AOA esitti sosiaali- ja terveysministeriölle, että se ryhtyisi tarpeellisiin toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi siten, että selkiytettäisiin oikeutta salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa potilaan terveydenhuollon työntekijään kohdistamasta väkivallasta.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota pykälään ja sen perusteluihin, jossa ilmoituksen tekemisen edellytyksenä on rikosepäily. Kaavailussa sääntelyssä lienee tarkoitettu, että rikosta epäilee ilmoituksen tekijä. Tyypillisesti rikosepäilyllä tarkoitetaan tilannetta, jossa esitutkintaviranomainen, kuten poliisi, epäilee rikosta. Oikeusministeriö toteaa, että esityksen jatkovalmistelussa sääntelyä on täsmennettävä. Sääntelyssä ja sen perusteluissa (ml. pykälän otsikko) on syytä käyttää sellaista terminologiaa, kuten esimerkiksi esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 1 momentissa, mistä käy selkeästi ilmi, että rikosta epäilee sen ilmoittaja.

Pykälän säännöskohtaisten perustelujen mukaan siitä, millaisessa muodossa työntekijän olisi pyyntö ilmoittamisesta tehtävä, ei säädettäisi laissa. Palvelunantaja voisi tehdä ilmoituksen poliisille valitsemaansa ilmoituskanavaa pitkin. Akuutissa hätätilanteessa olisi soitettava hätänumeroon. Oikeusministeriö pitää erityisesti akuuttien tilanteiden vuoksi perusteltuna, ettei laissa säädettäisi, missä muodossa pyyntö ilmoittamisesta olisi tehtävä. Ministeriö toteaa kuitenkin, että säännöksen perusteluissa voisi ohjata pyynnön tekemiseen kirjallisesti niissä tapauksissa, kun se on mahdollista. Kirjallisen pyynnön voidaan katsoa vahvistavan erityisesti ilmoittajan oikeusturvaa sekä ennalta ehkäisevän mahdollisten erimielisyyksien syntymistä.

Lisäksi oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, ettei pykälän perusteluissa tehdä selkoa syytä epäillä -kynnyksen suhteesta esitutkintalaissa tarkoitettuun kynnykseen. Oikeusministeriö toteaa, että 62 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa on asianmukaisesti todettu, että ehdotetun sääntelyn syytä epäillä -kynnys poikkeaa esitutkintalaissa tarkoitettua esitutkintakynnyksestä. Ministeriö katsoo, että 62 a §:n säännöskohtaisia perusteluja tulee tältä osin täydentää vastaavalla tavalla.

Tietosuoja-asetuksen kansallinen liikkumavara

Esitysluonnoksen säätämisyjärjestysperusteluissa on selostettu ja arvioitu varsin seikkaperäisesti tietosuoja-asetuksen kansallista liikkumavaraa.

Käyttötarkoitussidonnaisuus

Henkilötietojen saamista tai luovuttamista koskeva sääntely merkitsee tyypillisesti henkilötietojen käsittelyä muihin kuin niiden alkuperäisiin käyttötarkoituksiin. Yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaisen käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaan henkilötiedot on kerättävä tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten, eikä niitä saa käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla. Tietosuoja-asetus mahdollistaa käyttötarkoitussidonnaisuutta koskevien sääntöjen soveltamisen mukauttamisen kansallisella lainsäädännöllä (ks. 6 artiklan 3 kohta). Kun henkilötietoja aiotaan käsitellä muihin kuin niiden alkuperäisiin käyttötarkoituksiin, edellyttää tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohta arviota siitä, onko kaavailtu tietojen käyttötarkoitus yhteensopiva tietojen alkuperäisen käyttötarkoituksen kanssa vai onko kyse poikkeuksesta tietosuoja-asetuksen mukaiseen käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteeseen. Jos tiedonsaantia tai luovutusta koskevasta säännöksestä seuraa, ettei tietojen myöhempi käsittely ole yhteensopivaa tietojen alkuperäisen käyttötarkoituksen kanssa, on kyse poikkeuksesta käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteeseen. Käyttötarkoitussidonnaisuudesta voidaan poiketa tietosuoja-asetuksen 23 artiklan liikkumavaran mukaisesti (ks. tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohta).

Ensinnäkin oikeusministeriö toteaa, että esitysluonnoksessa on asianmukaisesti tunnistettu, että esityksessä olisi kyse tietosuoja-asetuksen 5 artiklassa säädetyn käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen soveltamisalan rajoittamisesta, ja että siitä poikkeaminen on mahdollista tietosuoja-asetuksen 23 artiklan nojalla. Ministeriö katsoo, että arviossa on vielä selvemmin tuotava ilmi, että uusi käyttötarkoitus on 5 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettulla tavalla yhteensopimatonta, minkä vuoksi artiklan soveltamisalaa on perusteltua rajoittaa 23 artiklan 1 kohdan d alakohdan liikkumavaraan perustuen. Lisäksi käyttötarkoitussidonnaisuutta käsittelevää arviointia on syytä täydentää 6 artiklan 3 ja 4 kohtiin sisältyvän liikkumavaran arvioinnilla.

Käsittelyn oikeusperuste

Tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla henkilötietojen luovuttamisen oikeusperusteesta voidaan säätää kansallisessa lainsäädännössä tilanteissa, joissa henkilötietojen käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen veloitteen noudattamiseksi (6 artiklan 1 kohdan c alakohta) tai käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi (6 artiklan 1 kohdan e alakohta). Silloin kun käsittely perustuu yleiseen etuun tai julkiseen vallan käyttöön (6 artiklan 1 kohdan e alakohta), on tärkeää huomata, että rekisteröidyllä on tietosuoja-asetuksen 21 artiklan nojalla oikeus vastustaa henkilötietojensa käsittelyä.

Oikeusministeriö toteaa, ettei esitysluonnoksessa ole arvioitu, mihin tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan alakohtaan ehdotetut henkilötietojen luovuttamista koskevat säännökset perustuisivat. Ministeriö toteaa, että esityksen jatkovalmistelussa perusteluja on täydennettävä käsittelyperusteiden osalta.

Lisäksi oikeusministeriö toteaa, että ehdotettavan sääntelyn on tarkoitus mahdollistaa erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien terveystietojen luovuttaminen. Tällöin käsittelylle tulee olla 6 artiklan ohella myös jokin 9 artiklan 2 kohdan mukaisista käsittelyperusteista. Esitysluonnoksen yleisperusteluissa (s. 9) selostetaan varsin yleisellä tasolla 9 artiklan 2 kohdan g alakohdan sisältöä. Oikeusministeriö toteaa, että 9 artiklasta seuraavaa erityisten henkilötietoryhmien käsittelyperustetta on syytä avata laajemmin esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa.

Suojatoimet

Oikeusministeriö toteaa, että lakiehdotuksen kannalta merkityksellisiä kansallista liikkumavaraa sisältäviä suojatoimiin liittyviä säännöksiä ovat yleisen tietosuojasetuksen 6 artiklan 3 kohta, 9 artiklan 2 kohdan g alakohta ja 22 artiklan 2 kohdan b alakohta. Kaikki edellä mainitut säännökset sisältävät edellytyksen siitä, että jäsenvaltion lainsäädännössä säädetään yleisesti sovellettavia säännöksiä täydentävistä asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi (ns. suojatoimisäätely).

Oikeusministeriö toteaa, että esitysluonnoksessa käsitellään suojatoimisäätelyä varsin pintapuolisesti. Esimerkkinä mainittakoon, että säätämisyjärjestysperusteluissa todetaan kahteen kertaan seuraavaa: luovutettaessa salassa pidettäviä henkilötietoja myös julkisuuslain sääntely on nähtävä tietosuojasetuksen 23 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuna lainsäädännön suojakeinona (s. 46 ja 49). Epäselväksi jää, mitkä julkisuuslain säännökset ovat niitä suojatoimia, joihin säätämisyjärjestysperusteluissa viitataan.

Oikeusministeriö toteaa, että esityksen jatkovalmistelussa esityksen perusteluja on suojatoimien osalta täydennettävä. Ehdotettuun sääntelyyn sovellettavaa suojatoimisäätelyä on käsiteltävä selkeänä kokonaisuutena, mistä ilmenee yksiselitteisesti suojatoimiksi sovellettavat säännökset.

Rikosoikeuteen ja seuraamuksiin liittyviä näkökohtia

Kuten esitysluonnoksessa tuodaan esiin (s. 12–13), Suomessa ei ole yleistä velvollisuutta tehdä ilmoitusta jo tehdyistä rikoksista viranomaisille tai niille, joihin rikokset kohdistuvat. Laajaa ilmiantovelvollisuutta ei ole katsottu soveltuvaksi Suomen oikeusjärjestelmään eikä sen noudattamisen valvonta olisi tehokasta. Kuitenkin rikoslaissa on säännös eräiden törkeiden rikosten ilmoittamatta jättämisestä. Tästä seuraa melko tarkoin rajattu ilmoittamisvelvollisuus, mutta se ei oikeusministeriön käsityksen mukaan kata kovinkaan laajasti sitä, mitä ehdotetussa 62 §:n 2 momentissa säädettäisiin. Lisäksi voidaan huomioida, että joissain tapauksissa väkivallan vaaran torjumisen laiminlyöntiä voitaisiin pitää rikoslain 3 luvun 3 §:n 2 momentin nojalla niin sanottuna epävarsinaisena laiminlyöntirikoksena, mutta tältäkin osin rangaistavuuden ala ei liene kovinkaan kattava ehdotettuun ilmoittamisveloitteeseen nähden muun muassa sen vuoksi, että rangaistavuus edellyttää rikostunnusmerkistön mukaisen seurauksen täyttymistä.

Kuten esitysluonnoksen perusteluissa on todettu (s. 33), virkamiesten osalta ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiin voisivat soveltua rikosoikeudellista virkavastuuta koskevat säännökset rikoslain 40 luvussa, erityisesti virkavelvollisuuden rikkominen (9 §) ja tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen (10 §). Näitä säännöksiä voidaan soveltaa myös muussa kuin viranomaisessa julkista hallintotehtävää hoitavien henkilöiden laiminlyön-teihin, kun tällaisesta virkavastuusta on erikseen säädetty laissa (rikoslain 40 luvun 12 §:n 6 momentti). Ilmoitusvelvollisuudesta säätämistä seuraisi näin ollen, että ilmoittamisvelvollisuuden laiminlyönti kriminalisoitaisiin.

Yksittäisten perusoikeuksien käyttöön liittyvien kriminalisointien sallittavuutta on arvioitava samalla tavoin kuin perusoikeuksien rajoituksia ylipäätään. Kriminalisoinnille on oltava esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste. Suhteellisuusvaatimus puolestaan edellyttää sen arvioimista, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi. Tältä osin tulee arvioida, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin kriminalisoinnilla. Vaihtoehtoisten keinojen arviointi ja toteaminen riittämättömäksi on siten kriminalisoinnin edellytys. Myös rangaistusseuraamuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (ks. esim. PeVL 48/2017 vp s. 7–8, PeVL 15/2010 vp s. 4, PeVL 17/2006 vp s.2/II, PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/–3/I.).

Oikeusministeriö katsoo, että esityksen jatkovalmistelussa tulisi vielä arvioida perusoikeuksien rajoitusedellytysten kannalta perusteita säätää 62 §:n 2 momentissa tarkoitettu ilmoittaminen oikeuden sijaan velvollisuudeksi. Tähän liittyvistä esityksen perusteluissa käsitellyistä selvityksistä ilmenee tarve pikemminkin ohjeistuksen ja viranomaisyhteistyön selkiyttämiseksi. HE-luonnoksen nykytilan arviointia sekä säätämistä perustellaan mahdollisuudella, että välttämättömiä tietoja jäisi muuten luovuttamatta (s. 25 ja 49). Oikeusministeriön käsityksen mukaan perusteluista ei kuitenkaan käy selvästi ilmi, miksei rangaistusuhkaisesta ilmoittamisvelvollisuudesta säätämisen sijaan esimerkiksi ohjeistuksen ja viranomaisyhteistyön selkiyttäminen olisi riittävä keino. Vaikka esitysluonnoksessakin tuodaan esiin, että vastaavan tyyppisiä ilmoittamisvelvollisuuksia on jo laissa (esim. lastensuojelulain (417/2007) 25 §), koskevat ne osittain erilaisia asioita ja toimintaympäristöjä kuin esitysluonnoksessa ehdotettu.

Tässäkin yhteydessä on syytä painottaa mahdollisen ilmoitusvelvollisuuden selkeyden ja sitä koskevan koulutuksen ja ohjeistuksen tärkeyttä varsinkin, kun velvollisuuden laiminlyönti voisi tulla rangaistavaksi jo huolimattomuudesta tehtynä (tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena). Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate (perustuslain 8 §) edellyttää lainsäätäjältä, että rangaistavat teot määritellään laissa täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Ehdotetussa 62 §:n 2 momentissa tarkoitettuun uhka-arviointiin liittyy huomattavasti epävarmuutta, mikä tuodaan hyvin esiin esitysluonnoksen perusteluissa. Velvoitteen väljyys tulisi huomioon otetuksi myös harkittaessa sen rikkomista rikosoikeudellisten virkavastuusäännösten kannalta. Voi olla vaikeaa jälkikäteen osoittaa esimerkiksi, että ilmoitusvelvollisella oli ”syytä epäillä” jotakin kysymykseen tulevan rikoksen vaaraa. Vaikka jälkikäteen ei rikoksen voitaisi osoittaa täyttyneen, voisi velvoitteen väljyys olla ongelmallinen jo esitutinnan aloittamiskynnyksen kannalta, varsinkin kun ehdotetun säännöksen säännöskohtaisten perustelujen mukaan kynnyksen ilmoittamiselle tulisi olla matala (s. 39). Ilmoittamisvelvollisuuden laiminlyöntiä koskeva esitutkinta olisi siten esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan toimitettava, kun on ”syytä epäillä”, että ilmoitusvelvollisella oli ”syytä epäillä” kyseistä vaaraa, muttei tästä huolimatta täyttänyt ilmoittamisvelvollisuuttaan.

Oikeusministeriö ei katso, että vireillä olevalla rikosoikeudellisten virkavastuusäännösten uudistamista koskevalla lainvalmisteluhankkeella (OM066:00/2025) olisi välitöntä vaikutusta esitysluonnoksen valmisteluun.

Osastopäällikkö, ylijohdaja

Johanna Suurpää

Lainsäädäntöneuvos

Petteri Jartti

Jakelu Sosiaali- ja terveysministeriö

Tiedoksi Kansliapäällikkö Antti Leinonen
Lainsäädäntöjohtaja Susanna Siitonen
Ministerin erityisavustaja Annika Hoffrén

VN/6094/2026-OM-30

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: